

Sygn. akt II Ca 1515/23

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 19 października 2023 r.

Sąd Okręgowy w Poznaniu II Wydział Cywilny Odwoławczy

w następującym składzie:

Przewodnicząca: sędzia Agnieszka Śliwa

po rozpoznaniu 19 października 2023 r. w Poznaniu

na posiedzeniu niejawnym

sprawy z powództwa R. Ł.

przeciwko U. Ł.

o zapłatę

na skutek apelacji wniesionej przez pozwaną

od wyroku Sądu Rejonowego w Złotowie

z 6 marca 2023 r.

sygn. akt I C 139/22

oddala apelację,

przyznaje ze środków Skarbu Państwa – Sądu Rejonowego w Złotowie na rzecz radcy prawnego M. N. 1.800 zł z tytułu wynagrodzenia za pomoc prawną udzieloną z urzędu pozwanej w postępowaniu apelacyjnym.

Agnieszka Śliwa

UZASADNIENIE

Powód R. Ł. domagał się zasądzenia od pozwanej U. Ł. 10.391 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie liczonymi od kwot:

- 220 zł od 1 grudnia 2020 r. do dnia zapłaty,
- 1.418,62 zł od 24 grudnia 2020 r. do dnia zapłaty,
- 1.418,62 zł od 23 stycznia 2021 r. do dnia zapłaty,
- 1.418,62 zł od 25 lutego 2021 r. do dnia zapłaty,
- 1.478,77 zł od 25 marca 2021 r. do dnia zapłaty,
- 1.478,77 zł od 23 kwietnia 2021 r. do dnia zapłaty,
- 1.478,77 zł od 25 maja 2021 r. do dnia zapłaty,

- 1.478,77 zł od 25 czerwca 2021 r. do dnia zapłaty.

Ponadto domagał się zasądzenia od pozwanej kosztów postępowania wg norm przepisanych.

W dniu 29 listopada 2021 r. w sprawie o sygn. akt I Nc 662/21 Referendarz Sądowy wydał nakaz zapłaty w postępowaniu upominawczym, w którym uwzględnił powództwo w całości.

Pozwana U. Ł. wniosła sprzeciw od ww. nakazu zapłaty zaskarżając go w całości.

Wyrokiem 6 marca 2023 r. Sąd Rejonowy w Złotowie:

zasądził od pozwanej na rzecz powoda 10.391 zł wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od 17 września 2021 r. do dnia zapłaty,

oddalił powództwo w pozostałym zakresie,

kosztami sądowymi, od których zwolniony był powód obciążył Skarb Państwa – Sąd Rejonowy w Złotowie,

zasądził od Skarbu Państwa – Sądu Rejonowego w Złotowie na rzecz adwokata K. G. 2.952 zł brutto tytułem kosztów pomocy prawnej udzielonej powodowi z urzędu,

zasądził od Skarbu Państwa – Sądu Rejonowego w Złotowie na rzecz radcy prawnego M. N. 2.952 zł brutto tytułem kosztów pomocy prawnej udzielonej pozwanej z urzędu.

Apelację od powyższego wyroku wywiodła pozwana, zaskarżając go w całości.

Skarżąca zarzuciła:

mający wpływ na treść zaskarżonego wyroku błąd w ustaleniach faktycznych, który miał wpływ na rozstrzygnięcie sprawy, poprzez błędne uznanie, że pozwana nie wydatkowała środków dochodzonych pozwem w ten sposób, że nie jest już wzbogacona, ponieważ wszystkie środki wydała na leczenie i pomoc dla syna stron, który to fakt nie był kwestionowany,

naruszenie art. 233§1 k.p.c. poprzez uznanie, że przedstawione dowody z dokumentów i zeznanie pozwanej, któremu strona powodowa nie przeczyła, nie udowodniło, że pozwana wydatkowała środki dochodzone pozwem w ten sposób, że nie jest już wzbogacona,

naruszenie procedury postępowania poprzez nieprzeprowadzenie dowodów zawnioskowanych w punkcie 4 i 6 odpowiedzi na pozew na okoliczność wykazania, że pozwana wydała środki, które otrzymała w sposób taki, że nie jest wzbogacona, w sytuacji gdy Sąd z jednej strony oddalił wnioski dowodowe, które ten fakt miały wykazać, a z drugiej strony w uzasadnieniu wydanego wyroku konstatuje, że strona pozwana nie wykazała, że otrzymane środki zostały wydatkowane w ten sposób, że strona nie jest już wzbogacona,

naruszenie art. 230 k.p.c. poprzez brak uznania za udowodnione twierdzenia strony pozwanej, że wydała wszystkie środki na pomoc synowi stron, w sytuacji gdy strona powodowa nie zaprzeczyła temu faktowi, a w aktach sprawy są dokumenty potwierdzające, że pozwana wydatkowała otrzymane środki na pomoc synowi stron,

nie rozpoznania istoty sprawy, albowiem Sąd nie ustalił, czy pozwana wydatkowała środki dochodzone pozwem w ten sposób, że nie jest już wzbogacona.

Mając powyższe na uwadze apelująca wniosła o zmianę zaskarżonego wyroku w całości i oddalenie powództwa w całości oraz zasądzenie dla pełnomocnika pozwanej kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu apelacyjnym przewidzianych dla pełnomocników ustanowionych z urzędu z uwagi na fakt, że wynagrodzenie nie zostało uregulowane w całości ani w części.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Apelacja nie zasługiwała na uwzględnienie.

Na wstępie należy wyjaśnić, że rozpoznanie apelacji, która w postępowaniu uproszczonym ma charakter apelacji tzw. niepełnej, jest – poza uchybieniami skutkującymi nieważnością postępowania, które w niniejszej sprawie nie miały miejsca – ograniczone wyłącznie do podniesionych w niej zarzutów. W modelu apelacji niepełnej sąd odwoławczy nie rozpoznaje ponownie roszczenia powoda, a jedynie ocenia trafność zaskarżonego rozstrzygnięcia oraz prawidłowość postępowania przed sądem I instancji, będąc ściślej związanym zarzutami apelacyjnymi. Z tego też względu, zgodnie z art. 505¹³ § 2 k.p.c., sąd II instancji, który nie przeprowadził postępowania dowodowego, sporządza uzasadnienie wyroku zawierające jedynie wyjaśnienie podstawy prawnej wyroku z przytoczeniem przepisów prawa. Oznacza to także, że nie istnieje potrzeba odnoszenia się do tych wszystkich zarzutów, które nie miały ostatecznie znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy.

Jedynie ubocznie Sąd Okręgowy sygnalizuje zatem, że po wydaniu przez referendarza sądowego nakazu zapłaty z 29 listopada 2021 r. zgodnie z żądaniem pozwu, pozwana pismem z 28 marca 2022 r. złożyła sprzeciw, w którym z jednej strony wskazała, że zaskarża ww. nakaz w całości, z drugiej domagała się oddalenia powództwa w części, tj. co do 8.912,23 zł (k. 60). Zarządzeniem z 13 kwietnia 2022 r. Przewodniczący, nie wyjaśniając powyższej rozbieżności co do zakresu zaskarżenia nakazu zapłaty, stwierdził, że nakaz zapłaty stał się prawomocny co do 1.478,77 zł z odsetkami i w zakresie kosztów procesu (k. 134). W dalszym toku postępowania dla pozwanej wyznaczono pełnomocnika z urzędu, który jak wynika z pisma z 26 października 2022 r. zakwestionował w całości nakaz zapłaty, domagając się oddalenia powództwa w całości przy wartości przedmiotu sporu określonej w tym piśmie na 10.391 zł. Sąd Rejonowy procedował sprawę co do całości żądania powoda, które też objął w całości zaskarżonym wyrokiem.

Z powyższego wynika, że wbrew treści zarządzenia z 13 kwietnia 2022 r., należało przyjąć, że pozwana zaskarżyła nakaz zapłaty w całości. Niezależnie od tego należy wskazać, że jak wskazał Sąd Najwyższy w postanowieniu z 7 października 2010 r. w sprawie I CZ 63/10, przyczyny nieważności, w wyczerpujący sposób wymienione zostały w art. 379 k.p.c. Waga objętych nimi uchybień procesowych i ich bezwzględny charakter przemawiają za ścisłą wykładnią i brakiem możliwości konstruowania innych jeszcze, nawet zbliżonych powodów. Przyczyna objęta art. 379 pkt 3 k.p.c. łączy nieważność postępowania z sytuacją, w której między tymi samymi stronami o to samo roszczenie sprawa została już prawomocnie osądzona. Dotyczy ona braku pozytywnej przesłanki procesowej do wniesienia pozwu, o jakiej stanowi art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c., jeżeli istnieje już prawomocny wyrok rozstrzygający to samo powództwo pomiędzy stronami. Przeszkodą uniemożliwiającą wniesienie pozwu po raz drugi jest stworzenie przez wcześniej wydany, prawomocny wyrok powagi rzeczy osądzonej, stosownie do art. 366 k.p.c., która wiąże sąd w tej drugiej sprawie. Dla zaistnienia tej konsekwencji wymagane jest, żeby wcześniej wydany wyrok niepodważalnie rozstrzygał o istocie sporu pomiędzy stronami, co wyklucza istnienie jakichkolwiek wątpliwości dotyczących jego niewzruszalności. Stosownie do art. 353² k.p.c. powaga rzeczy osądzonej dotyczy również nakazów zapłaty. Istnienie tej podstawy nieważności odnoszone jest jednak do wyroku (nakazu zapłaty) wydanego w innej, odrębnie prowadzonej sprawie. Nie ma natomiast podstaw do przyjęcia, że do takiej sytuacji może dojść w ramach jednej sprawy, w której wydany został, zaskarżony sprzeciwem, nakaz zapłaty w postępowaniu upominawczym.

Skoro w razie orzekania w ramach jednej sprawy wyrokiem odnośnie tej części roszczenia, co do którego wydano prawomocny nakaz zapłaty, nie zachodzi nieważność postępowania, a jest to uchybienie procesowe związane z naruszeniem art. 480²§4 k.p.c. w zw. z art. 505§2 k.p.c., to w postępowaniu uproszczonym kwestia ta nie podlegałaby i tak badaniu przez sąd odwoławczy z urzędu, bez podniesionego w apelacji zarzutu naruszenia ww. przepisów prawa procesowego.

Odnosząc się natomiast do zarzutów wywiedzionych w treści złożonej apelacji podkreślić trzeba, że koncentrowały się one wokół kwestii błędnego – w ocenie apelującej, uznania przez Sąd Rejonowy, że pozwana nie wykazała, aby zużyła korzyść tak, że nie jest już wzbogacona, tj. na leczenie i pomoc synowi. Nie można się przy tym zgodzić, że Sąd

Rejonowy nie rozpoznał istoty sprawy. Do nierozpoznania istoty sprawy dochodzi wówczas, gdy sąd rozstrzygnął nie o tym, co było przedmiotem sprawy, zaniechał w ogóle zbadania materialnej podstawy żądania, pominął całkowicie merytoryczne zarzuty zgłoszone przez stronę, rozstrzygnął o żądaniu powoda na innej podstawie faktycznej niż zgłoszona w pozwie, nie uwzględnił (nie rozważył) wszystkich zarzutów pozwanego dotyczących kwestii faktycznych, czy prawnych rzutujących na zasadność roszczenia powoda. Natomiast nie zostaje spełniona ta przesłanka wówczas, jeśli - tak jak w niniejszej sprawie - sąd I instancji zbadał materialną podstawę żądania, lecz zajął odmienne stanowisko w zakresie istnienia niweczącej ją przeszkody – w niniejszej sprawie w kwestii zastosowania art. 409 k.c. (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 17 marca 2023 r. II CSKP 764/22).

Sąd Okręgowy jako rozpoznający sprawę w granicach zaskarżenia, w pełni podzielił dokonaną przez Sąd Rejonowy ocenę materiału dowodowego zgromadzonego w aktach, poczynione na tej podstawie ustalenia faktyczne, uznając je za własne, jak i wyrażoną w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku ocenę prawną, przyjmując tym samym, że zarzucane apelacją uchybienia są nieuzasadnione.

W pierwszej kolejności wskazać należy, że zgodnie z treścią art. 409 k.c. obowiązek wydania korzyści lub zwrotu jej wartości wygasa, jeżeli ten, kto korzyść uzyskał, zużył ją lub utracił w taki sposób, że nie jest już wzbogacony, chyba że wyzbywając się korzyści lub zużywając ją powinien był liczyć się z obowiązkiem zwrotu. Apelująca poza negowaniem stanowiska Sądu Rejonowego co do braku wykazania faktu zużycia środków, których zwrotu domaga się pozwany, nie podniosła żadnych zarzutów co do uznania przez Sąd Rejonowy, że nawet jeśli je zużyła, to powinna była liczyć się z obowiązkiem zwrotu. W związku z powyższym nawet uznając, że pozwana zużyła środki wyegzekwowane w toku egzekucji od powoda, to rozstrzygnięcie Sądu Rejonowego i tak pozostałoby trafne, skoro skarżąca nie zanegowała i to skutecznie, aby zużywając korzyść powinna była liczyć się z obowiązkiem jej zwrotu.

Powinność liczenia się z obowiązkiem zwrotu w znaczeniu przyjętym w art. 409 k.c. obejmuje nie tylko sytuację, w której zobowiązany wie, że korzyść mu nie przysługuje, lecz także przypadek, w którym jest przekonany, że korzyść jest należna, lecz z obiektywnego punktu widzenia, przy uwzględnieniu okoliczności sprawy, powinien wiedzieć lub przypuszczać, że będzie zobowiązany ją zwrócić. Powinność ta nie jest zatem kwestią świadomości wzbogaconego, a decydujące znaczenie mają w tej mierze kryteria obiektywne (tak wyrok Sądu Najwyższego z 11 lutego 2022 r., II CSKP 70/22). O zakresie odpowiedzialności wzbogaconego decyduje zła wiara w chwili utraty lub wyzbycia się korzyści, a nie w chwili jej uzyskania. W złej wierze jest nie tylko ten, kto wyzbywając się lub zużywając otrzymane świadczenie wiedział, ale także ten, kto przy dochowaniu należytej staranności, powinien był wiedzieć lub przypuszczać, że mu się nie należy ze względu na wadliwą podstawę bądź możliwość jej odpadnięcia (tak wyrok Sądu Najwyższego z 9 grudnia 2021 r., IV CSKP 244/21). W orzecznictwie Sądu Najwyższego utrwalił się pogląd, że uzyskanie korzyści na podstawie nieprawomocnego wyroku stwarza powinność liczenia się z obowiązkiem zwrotu korzyści (zob. m.in. wyroki Sądu Najwyższego: z 23 czerwca 2005 r., II PK 288/04, z 4 kwietnia 2008 r., I PK 247/07).

Odnosząc powyższe do okoliczności niniejszej sprawy stwierdzić trzeba, że konieczność liczenia się przez pozwaną z powinnością zwrotu wyegzekwowanych od powoda środków wynikała choćby już z tego, że pozwana zainicjowała postępowanie komornicze w oparciu o nieprawomocny wyrok zaoczny, zaopatrzony jedynie w klauzulę natychmiastowej wykonalności. Już w tym zakresie powinna być zatem świadoma, że w razie upadku takiego tytułu wykonawczego, może zaistnieć potrzeba zwrotu tego co otrzymała.

Co więcej, wyrok zaoczny na podstawie którego pozwana wszczęła egzekucję został uchylony już w 2006 r. wyrokiem Sądu Rejonowego w Gorzowie Wielkopolskim z 2 sierpnia 2006 r. w sprawie III RC 514/05. Treść protokołu posiedzenia z 2 sierpnia 2006 r., podczas którego ww. wyrok uchylający wyrok zaoczny z 21 września 2005 r. został wydany, wskazuje, że „powód” stawiał się osobiście (k. 150 akt Sądu Rejonowego w Gorzowie Wielkopolskim sygn. III RC 514/05). U. Ł. była natomiast w tamtej sprawie powódką co własnego roszczenia alimentacyjnego i przedstawicielem ustawowym małoletnich powodów – dzieci stron, co do ich roszczenia. Tymczasem kwoty dochodzone pozwem przez powoda dotyczą należności wyegzekwowanych w 2020 roku, a więc w oparciu o nieistniejący już tytuł.

Już z tej przyczyny apelacja podlegała zatem oddaleniu. Nawet bowiem gdyby uznać, że pozwana zużyła wyegzekwowane środki na cele przez siebie wskazywane to i tak wydatkując je, z przyczyn wyżej opisanych, powinna była liczyć się obowiązkiem ich zwrotu, na co też słusznie wskazał Sąd Rejonowy w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku, a czego skarżąca skutecznie nie zakwestionowała w wywiedzionej apelacji.

Takiej oceny nie zmieniłoby zatem ani uznanie, że powód przyznał, że pozwana środki zużyła na pomoc i leczenie syna, ani przeprowadzenie dodatkowych dowodów, które na rozprawie 21 lutego 2023 r. pominął Sąd I instancji, w tym z zeznań świadków M. Ł., K. Ł., M. W. i M. P., a także z dokumentów uzyskanych po uwzględnieniu wniosku o zwrócenie się do banku (k. 183). Dowody te były więc zbędne dla rozstrzygnięcia sprawy (art. 235²§1 pkt 2 k.p.c.). W tym kontekście jedynie marginalnie należy wskazać, że strona pozwana nie zgłosiła zastrzeżenia w trybie art. 162 k.p.c. co do pominięcia powyższych wniosków dowodowych, co mogą uczynić najpóźniej na posiedzeniu 6 marca 2023 r. Brak tego zastrzeżenia uniemożliwił jej skuteczne powoływanie się na pominięcie ww. dowodów w treści wywiedzonego środka zaskarżenia.

Apelująca, poza zarzutami dotyczącymi uznania przez Sąd Rejonowy, że pozwana nie wykazała, aby zużyła korzyść tak, że nie jest już wzbogacona, tj. na leczenie i pomoc synowi, nie postawiła innych zarzutów w stosunku do zaskarżonego rozstrzygnięcia, a jak wyjaśniono powyżej, Sąd odwoławczy, poza kwestią nieważności postępowania, nie bierze innych ewentualnych naruszeń pod rozwagę z urzędu.

Mając na uwadze powyższe Sąd Okręgowy na podstawie art. 385 k.p.c. apelację oddalił.

O wynagrodzeniu pełnomocnika z urzędu wyznaczonego dla pozwanej w postępowaniu apelacyjnym r. pr. M. N. orzeczono na podstawie art. § 2 pkt 5 w zw. z § 10 ust. 1 pkt 1 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie opłat za czynności radców prawnych, przyznając na jego rzecz od Skarbu Państwa – Sądowi Rejonowego w Złotowie 1.800 zł.

Należy wyjaśnić, że Sąd Okręgowy zastosował stawki zawarte w rozporządzeniu z 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych, a nie w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego z urzędu. Otóż stawki z drugiego z tych rozporządzeń są niższe niż w pierwszym z nich. Wyrokiem z dnia 23 kwietnia 2020 r. w sprawie SK 66/19 Trybunał Konstytucyjny stwierdził niekonstytucyjność § 4 ust. 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 22 października 2015 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu. Uznał, że przepis ten jest niezgodny z art. 64 ustęp 2 w zw. z art. 31 ust. 3, art. 32 ust. 1 zdanie drugie i art. 92 ust. 1 zdanie pierwsze Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Dalej, w wyroku z 20 kwietnia 2023 r. w sprawie SK 53/22 Trybunał Konstytucyjny uznał, że § 4 ust. 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego z urzędu w zakresie, w jakim przewiduje wysokość opłaty stanowiącej koszty nieopłaconej pomocy prawnej ponoszonej przez Skarb Państwa udzielonej przez radcę prawnego z urzędu w wysokości niższej niż stawka minimalna opłat za czynności radców prawnych określonych w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych, wydanym na podstawie art. 22⁵ ust. 2 i 3 ustawy z 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych, dotyczącym stawek minimalnych w sprawach prowadzonych z wyboru, jest niezgodny z art. 64 ust. 2 w związku z art. 31 ust. 3, art. 32 ust. 1 zdanie drugie i art. 92 ust. 1 zdanie pierwsze Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

Za niekonstytucyjny uznano zatem przepis, który odsyła do stosowania obniżonych stawek wynagrodzenia radcy prawnego ustanowionego z urzędu. Mając na uwadze motywy ww. wyroków Trybunału Konstytucyjnego, Sąd Okręgowy będąc uprawnionym do badania zgodności rozporządzeń z ustawami i Konstytucją uwzględnił niekonstytucyjność §8 pkt 5 w zw. z §4 ust. 1 rozporządzenia z 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego z urzędu. Stosowanie stawek z rozporządzenia z 22 października 2015 r. oznacza jednak brak podwyższenia ich o stawkę podatku od towarów i usług.

Agnieszka Śliwa